

Przekład dzieła literackiego jako „twórcza zdrada”

29.11.2023

Ogólnopolska konferencja naukowa organizowana przez

Międzywydziałowy Zespół Komparatystyki
przy Wydziale „Artes Liberales” Uniwersytetu Warszawskiego

oraz

Zakład Italianistyki
w Instytucie Filologii Romańskiej Uniwersytetu Wrocławskiego

Pojęcie „twórczej zdrady” wprowadził do nauki o literaturze Robert Escarpit, uznając je za „klucz do literatury” (*‘Creative Treason’ as a Key to Literature*, „Yearbook of Comparative Literature” 10: 1961, 16–21). Trafność tej propozycji podważył Jerzy Ziomek (*Obrona potoczna historii literatury, czyli półka czytelnika i półka badacza*, „Teksty Drugie” 3: 1990, 67–81), jednak pojęcie ukute przez francuskiego badacza jest w dzisiejszej humanistyce często przywoływane, zwłaszcza w refleksji nad przekładem (pojęcie „twórczej zdrady” zyskało znaczną popularność wśród chińskich badaczy) oraz w rozważaniach na temat relacji między literaturą i teatrem oraz literaturą i filmem. Luigi Marinelli uznał na przykład, że metoda proponowana przez Escarpita pozwala wyjaśnić fenomen niezwyklej recepcji *Quo vadis?*, w tym przekładów intersemiotycznych powieści Sienkiewicza (*Quo vadis? Traducibilità e tradimento*, „Europa Orientalis” 3: 1984, 131–147).

Według Escarpita długie trwanie dzieła literackiego jest możliwe dzięki napięciu, jakie powstaje między poetyką twórcy a poetyką jego odbiorców, którzy mogą należeć do tej samej epoki i grupy czytelniczej, co autor, lecz mogą też reprezentować estetykę różną od kształtujących dane dzieło zasad poetyki. W tej drugiej sytuacji, do której należą wszelakiego rodzaju adaptacje, ale też właściwie wszystkie przekłady na inny język, siłą rzeczy dysponujący odmiennymi środkami ekspresji, jedyną możliwością odbioru tekstu jest jego świadome zniekształcenie (Escarpit mówi wręcz o „celowym niezrozumieniu”). Ten akt „twórczej zdrady” w ujęciu Escarpita nie dodaje nic nowego do dzieła sztuki, tylko zasada się na przesunięciu wartości, przeorganizowaniu poetyckiego wzorca. „Zdrada” dotyczy poetyki autora, ale jej twórczy aspekt nie polega na substytucji starego dzieła nowym, tylko na udziale w nieustannym procesie tworzenia. Swoją koncepcję francuski uczyony rozwinął w rozprawie *Le littéraire et le social* (1970), w której „podatność na zdradę” uznał za jedną z cech swoistych dzieła literackiego:

[...] dzieło literackie to dzieło, które jest „podatne na zdradę”, tj. posiada taką dysponowalność, iż można spowodować, by nie przestając być sobą, mówiło w odmiennej sytuacji historycznej coś innego, niż mówiło w sposób jawny w sytuacji historycznej, w której powstało.

Serdecznie zapraszamy Państwa do namysłu nad przydatnością pojęcia „twórczej zdrady” w analizie przekładu literackiego. W centrum debaty chcielibyśmy postawić kwestię lojalności wobec tekstu prymarnego i jego autora, oraz pytanie o to, jakiego rodzaju zmiany dokonywane w tekście podważają tożsamość pierwotnego dzieła.

Zakres tematyki obejmuje między innymi odpowiedzi na następujące pytania:

- Czy rzeczywiście każdy przekład to odejście od poetyki autora?
- Czy przekład polega jedynie na (twórczym) przekształceniu, nie wnosząc nic nowego do samego dzieła?
- Czy odmienne rozłożenie akcentów nie pociąga za sobą jednak nowych sensów, zmiany dzieła pierwotnego?
- Jak daleko mogą iść ingerencje, by dzieło „nie przestało być sobą”? Interesują nas w szczególności wypadki, w których dochodzi do reinterpretacji na poziomie ideowym; zamierzamy przyjrzeć się działaniom reinterpretacyjnym, ich motywacjom, intencjom i skutkom.

Do wystąpień zapraszamy wszystkich filologów i badaczy dziedzin pokrewnych, ze względu zaś na to, że partnerem naszego przedsięwzięcia jest czasopismo naukowe „Italica Wratislaviensia” – z radością powitamy wystąpienia związane z tematyką włoską.

Prof. dr hab. Justyna Łukaszewicz

Kierownik Zakładu Italianistyki
w Instytucie Filologii Romańskiej UW

Prof. dr hab. Alina Nowicka-Jeżowa

Kierownik Międzywydziałowego
Zespołu Komparatystyki UW

Prof. dr hab. Maciej Abramowicz

Prodzikan
Wydziału „Artes Liberales” do spraw Nauki

Zespół organizacyjny Konferencji

Dr Michał Fijałkowski, UW

Dr Daria Kowalczyk-Cantoro, UW

Mgr Laura Pillon, UW

Dr Krystyna Wierzbicka-Trwoga, UW

Konferencja odbędzie się **w trybie online**.

Przewidywany czas wystąpienia to **20 minut**.

Język konferencji: **polski**.

Zgłoszenia prosimy przesyłać **do 05.07.2023 r.** na adres zdrada.tworcza@gmail.com

Komitet organizacyjny poinformuje o akceptacji tematu do **15.07.2023**.

Udział w obradach jest **bezpłatny**.

Na wszelkie pytania jesteśmy gotowi odpowiadać pod adresem email:
zdrada.tworcza@gmail.com